

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 7, 2013

cultural component in the content of education, monitoring and control of the process of pre-professional training. The given model may be considered as the basis for improving the process of pre-professional training of foreign medical applicants.

Keywords: *pre-professional training, foreign applicants, the model of the pre-professional training.*

УДК 374.7:351.851

Протасова Наталія Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри управління освітою Національної академії державного управління при президентіві України

E-mail: nadu_osvita@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ

Проблеми освіти дорослих з кожним роком стають все більш актуальними. У багатьох країнах розробляються національні стратегії і державні програми розвитку освіти дорослих, проявляється загальна тенденція значного розширення участі дорослих в різних формах навчання, підготовки і перепідготовки.

Міжнародні організації наголошують на тому, що освіта дорослих є одним з прав людини, яке має бути забезпечене для всіх як обов'язкова умова для створення і збереження особистого, соціального та економічного добробуту, що завжди важливо як для конкретного індивіда, так і для суспільства в цілому [5]. За оцінками експертів Організації економічного співробітництва та розвитку, з урахуванням розвитку демографічної ситуації в розвинених країнах до 2050 року переважна частина освітніх практик у формальній системі освіти і за її межами буде пов'язана з дорослим населенням (більше 600 млн. осіб) [5]. Це свідчить про необхідність розвитку освіти дорослих і пріоритетності цього напрямку в національній системі освіти.

Нині в Україні відмічається суттєве підвищення інтересу до освіти дорослих на усіх рівнях й в усіх сферах. Українськими науковцями активно розробляється науковий апарат післядипломної освіти та освіти дорослих (О. Аніщенко, С. Архіпова, Л. Лукянова, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійник, В. Пуцов, Л. Сігаєва та ін.), проводяться наукові й науково-практичні конференції, присвячені питанням освіти дорослих. Все частіше зустрічаються оголошення про курси і тренінги з вивчення технологій освіти дорослих для фахівців, які здійснюють навчання персоналу у різних галузях:

промисловості, бізнесі, освіті, медицині, банківській справі та ін. Це свідчить про зростання попиту на освіту дорослих, її технології і фахівців, здатних забезпечувати безперервне навчання.

Сьогодні назріла необхідність у всебічному вивченні проблеми ефективності освіти дорослих. Правомірно ставити питання про форми та види ефективності освіти дорослих в Україні: економічної, політичної, соціальної, соціокультурної тощо. Важливо системно і цілісно проаналізувати організаційно-педагогічні умови, виявити сутність і конкретні механізми ефективного навчання тієї чи іншої категорії дорослих, розробити критерії оцінки ефективності освіти дорослих як соціального інституту, його реального внеску в позитивні зміни різних сторін суспільного життя країни.

Вирішення цих та інших актуальних завдань, поставлених сучасним життям перед освітою дорослих, неможливе без чіткого і професійного функціонування органів управління освітою на центральному, регіональному і локальному рівнях, без адекватного і зацікавленого ставлення до освітньої діяльності дорослих широких верств громадськості, фахівців і, особливо, представників різних державних установ і громадських організацій, налагодження між ними конструктивного співробітництва. Для формування в суспільстві відповідального ставлення до проблеми управління освітою дорослих необхідно нове її концептуальне бачення, пошук науково обґрунтованих і практично здійснених шляхів вирішення управлінських проблем [3]. Серед таких проблем першочергове значення мають наступні.

По-перше, нормативно-правове забезпечення освіти дорослих в Україні. Освіта дорослих являє собою складне соціоекономічне та соціокультурне утворення. Вона є найдовшою у часі й охоплює найбільшу за чисельністю частину населення країни. До її складу по суті входить низка різнопланових компонентів – післядипломна освіта фахівців різних спеціальностей та напрямів діяльності: вчителів, медичних працівників, інженерів, економістів, військових, працівників культури і науковців, державних службовців тощо; підготовка і перепідготовка кваліфікованих робітників, освіта безробітного населення; освіта людей похилого віку та освіта осіб з особливими потребами; здоров'язберігаюча освіта тощо. Ці компоненти є настільки різними за своїм спрямуванням, охоплюють людей різного віку, інтересів і освітніх потреб, по різному організовані та функціонують, що дану освітню ланку важко назвати цілісною системою. Але найгострішою проблемою в організації та розвитку освіти дорослих на сьогодні є її незадовільне нормативно-правове забезпечення. Різні

компоненти освіти дорослих по різному внаормовані, знаходяться у веденні різних міністерств і відомств, регулюються чисельними нормативними документами, більшість з яких фактично застаріла, а багато правових аспектів функціонування окремих складових освіти дорослих просто випущені із законодавчого поля. Це суттєво гальмує процес розвитку освіти дорослих в Україні, погіршує якість освітніх послуг, що мають надаватися громадянам і не дає можливості приведення її у відповідність до потреб споживачів і світових стандартів.

Слід підкреслити, що нині існує гостра потреба у розробці і прийнятті Закону України «Про освіту дорослих» та оновленні нормативної бази цієї освітньої сфери. Це створить більш сприятливі умови для реалізації права кожного громадянина України на неперервну освіту упродовж життя. У Законі має бути відображено державні гарантії у сфері освіти дорослих, визначено механізми функціонування формальної та неформальної освіти в Україні, організаційно-правові засади роботи навчальних закладів, установ та інших юридичних і фізичних осіб, які надають освітні послуги в системі освіти дорослих. Також Законом України мають бути врегульовані питання фінансування, стандартизації та управління освітою дорослих, що сприятиме розширенню доступу до здобуття освіти громадянами України будь-якого віку, поліпшить рівень підготовки фахівців, надасть можливість кожній людині удосконалювати свої професійні знання й розвивати свої творчі уподобання, забезпечить багатогалузевий господарський комплекс України кваліфікованими кадрами, вирішить низку соціальних питань і матиме позитивне значення для підвищення освітнього потенціалу нації.

По-друге, децентралізація управління освітою дорослих. Специфіка освіти дорослих полягає у тому, що навчальні заклади, освітні установи та осередки, що надають освітні послуги дорослим мають бути максимально наближені до місця проживання споживачів цих послуг. Це актуалізує питання децентралізації управління освітою дорослих й делегування повноважень від центральних до регіональних і місцевих органів управління освітою, ширшого залучення органів місцевого самоврядування до вирішення питань організації, функціонування та розвитку освіти дорослих в Україні.

Децентралізація управління освітою дорослих надає процесу прийняття рішень громадського характеру і є невід'ємним компонентом, без якого неможливо правильно оцінити ситуацію на місцевому рівні, здійснювати вивчення освітніх потреб дорослого населення та визначати необхідні напрямки діяльності для

створення умов щодо їх задоволення. У широкому розумінні децентралізація управління освітою дорослих полягає у зміні місця прийняття рішення. Обмеженню підлягають рід і кількість рішень, які приймаються на центральному рівні – пропорційно збільшується роль і значення регіонального та місцевого рівнів. Зміна зв'язків у процесі прийняття рішень між центральними та регіональними і місцевими органами управління освітою, в коло повноважень яких входить й освіта дорослих, вимагає чіткого визначення специфічних прав для центральних, регіональних і місцевих структур управління освітою. На практиці значна частина рішень приймається на різних рівнях – свою участь у їх прийнятті беруть як центральні, так і регіональні та місцеві органи управління освітою. Якщо загальна організація системи освіти, в тому числі її структура, планується, здійснюється та затверджується на центральному рівні, то регіональні структури, відповідно потреб економіки і культури регіону як правило формуються на рівні області. На цьому ж рівні вирішуються питання відкриття та забезпечення функціонування навчальних закладів, освітніх установ, які здійснюють освіту дорослих, їх фінансової, організаційної, кадрової та методичної підтримки [1].

Останнім часом поширилася позитивна практика розробки регіональних програм і проектів у сфері освіти, у яких відображено й проблеми освіти дорослих. Разом з тим, для більш ефективної роботи у цьому напрямку важливо законодавче закріплення статусу освіти дорослих, що сприятиме розмежуванню повноважень та відповідальності, розробці та запровадженню відповідних механізмів управління регіональною системою освіти дорослих, які повною мірою враховували б регіональну та місцеву специфіку, характерні особливості місцевих громад .

Децентралізація управління освітою дорослих передбачає не тільки прийняття рішень органів державної влади різного рівня, а й підвищення ролі громадськості в управлінському процесі, конкретизація рішень на рівні навчального закладу і громади. Таким чином децентралізація управління освітою, й у тому числі освітою дорослих, взаємопов'язана з розвитком державно-громадського управління.

По-третє, підвищення ролі громадськості в управлінні освітою дорослих і розвиток державно-громадського управління даної освітньою ланкою. Характерною особливістю сучасного управління освітою є те, що у його здійсненні важлива наявність двох сторін. А саме: держави та інститутів громадянського суспільства. У цьому розумінні децентралізація стає передумовою усупільнення прийняття управлінських рішень в системі освіти, до

складу якої входить й освіта дорослих. Децентралізація, сприяє демократизації управління освітньою сферою і є початковим й обов'язковим кроком на шляху переходу до державно-громадського управління освітою. Залучення органів місцевого самоврядування та широких кіл громадськості, до управління освітою надає процесам прийняття управлінських рішень громадського характеру не лише на місцевому, локальному рівні, а й на рівні регіону й країни в цілому.

Як показало життя, державно-відомча система управління освітою, що існувала до цього часу, неспроможна забезпечувати сталий розвиток цієї важливішої ланки суспільного життя демократичної України й відповідати викликам сьогодення. Саме тому освіта дорослих в Україні досі не набула належного визнання та підтримки. Її розвиток гальмується низкою факторів, які криються саме у державно-відомчій системі управління освітньою сферою. Тому настільки важливо сьогодні стимулювати процеси усупільнення управління освітою.

Розбудова державної системи управління освітою вимагає визначення науково обґрунтованих шляхів і методів формування нової організаційної структури управління галуззю. У свою чергу, забезпечення широкої участі сторін, які залучені до управління освітою, потребує створення відповідної організаційної бази, яка дозволить забезпечити найбільш раціональне поєднання державних і громадських, галузевих і територіальних інтересів в управлінні, єдність і наступність цілей на всіх рівнях, доцільне співвідношення адміністративних та економічних методів, необхідну самостійність у роботі всіх установ та органів освіти [2].

Особливої підтримки на сучасному етапі розвитку освіти дорослих в Україні потребують ті громадські організації, об'єднання, ініціативи та рухи, які вже почали свою діяльність. Однак не меншої уваги з боку держави потребує пошук нових державних, громадських, організаційних і правових форм і механізмів підтримки та розвитку закладів освіти дорослих, забезпечення необхідної координації, системності та комплексності в їх роботі відповідно регіональних і місцевих особливостей, суспільних і особистісних освітніх потреб громадян.

Важливим кроком на шляху розбудови системи державно-громадського управління освітою дорослих в Україні має стати належне відображення проблем розвитку освіти дорослих у освітній політиці держави, перехід від декларування пріоритетності освіти впродовж життя як основного напрямку державної освітньої політики до реальних дій по його реалізації. Для здійснення цього на центральному й регіональному рівнях мають бути створені

відповідні органи управління освітою дорослих. Причому, мова ведеться не про «довантаження» окремих працівників обласних і районних управлінь і відділів освіти додатковими обов'язками, а розробка дієвої системи органів управління освітою дорослих, основними функціями яких, на наш погляд, мають стати:

- розробка державної стратегії розвитку і формування системи освіти дорослих й на її основі розробка регіональних стратегій розвитку освіти дорослих з метою повнішого задоволення потреб громадян та урахування регіональних і місцевих особливостей;

- визначення механізмів і джерел фінансування системи освіти дорослих, навчальних закладів та установ, які здійснюють освіту дорослих;

- координація діяльності регіональних і місцевих органів управління системою освіти дорослих і громадських об'єднань та організацій, що діють у системі освіти дорослих;

- аналіз освітніх потреб у сфері освіти дорослих і розробка на їх основі науково виважених прогнозів щодо розвитку мережі навчальних закладів і установ, що надають послуги з освіти дорослих;

- наукове, методичне та кадрове забезпечення навчальних закладів і установ, які здійснюють освіту дорослих;

- контроль та аналіз результатів роботи системи, узагальнення та поширення кращого досвіду у галузі освіти дорослих;

- сприяння міжнародному співробітництву у сфері освіти дорослих і створення умов для формування в суспільстві позитивного ставлення до освіти дорослих та мотивації громадян до неперервної освіти упродовж життя.

Очевидно, що реалізація цих складних функцій не можлива без спеціально підготовленого компетентного персоналу, працівників органів управління освітою, представників громадських організацій і об'єднань, які здійснюють свою діяльність у сфері освіти дорослих.

По-четверте, кадрове забезпечення управління освітою дорослих. Управління освітою дорослих має носити системний характер. Для його здійснення потрібний глибокий і всебічний аналіз соціально-економічної та демографічної ситуації, що склалася в країні, освітньої політики і тенденцій її розвитку, реального стану освіти дорослих, її регіональної і місцевої специфіки тощо. На цій основі має здійснюватися визначення суспільних та індивідуальних освітніх потреб, регіональних і місцевих можливостей у наданні послуг з освіти дорослих,

формування цілей і завдань системи освіти, щодо розвитку освіти дорослих. У подальшому мають розроблятися і організовуватися заходи для досягнення цих цілей.

Ефективність процесу управління системою освіти дорослих має забезпечуватися поетапністю, послідовністю і повнотою виконання всього управлінського циклу на кожному рівні – загальнонаціональному, регіональному, локальному. Але важливішою умовою ефективного здійснення управлінського процесу в системі освіти дорослих, який забезпечуватиме сталий розвиток цієї освітньої ланки, є наявність кваліфікованих, компетентних управлінських кадрів.

Важливо підкреслити, що сфера освіти дорослих потребує спеціально підготовлених кадрів як у галузі освіти дорослих, так й у галузі управління освітою. Такі кадри повинні мати практичний досвід діяльності у сфері освіти дорослих, розуміти специфіку цієї системи та досвід управлінської діяльності в освіті. На жаль, практика показує, що управлінські кадри з такими якісними характеристиками у національній системі освіти зустрічається рідко і є скоріше виключенням, ніж правилом. А це, у свою чергу, негативно впливає на процеси формування і розвитку системи освіти дорослих в Україні. Тому розглядаючи проблеми освіти дорослих в Україні, важливо особливу увагу приділяти її кадровому забезпеченню. Необхідно активніше впроваджувати у вищих педагогічних навчальних закладах підготовку кваліфікованих фахівців з андрагогіки, які будуть спроможними здійснювати соціально-педагогічну, навчально-методичну та культурно-просвітницьку діяльність серед дорослого населення. Слід розглянути питання щодо доповнення магістерських програм усіх вищих навчальних закладів України факультативними або вибірковими навчальними курсами з андрагогіки і технологій навчання дорослих і ввести їх як обов'язкові навчальні предмети для підготовки фахівців педагогічних спеціальностей.

До програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників необхідно включати спеціальні теми з проблем освіти дорослих й стимулювати самоосвітню діяльність педагогів у сфері освіти дорослих для систематичного оновлення знань і оволодіння новими технологіями навчання дорослого населення. Потребують спеціальної підготовки і керівники та державні службовці сфери освіти. З метою визначення основних напрямів та пріоритетних завдань щодо формування та реалізації державної кадрової політики, спрямованих на досягнення якісно нового рівня кадрового забезпечення в усіх сферах державного управління, прийнято Стратегію державної кадрової політики на 2011-2020 рр. [4].

Спеціальна підготовка керівних кадрів регіональних і місцевих органів управління освітою має здійснюватися через систему післядипломної педагогічної освіти та систему підвищення кваліфікації державних службовців. Провідними навчальними закладами у цій галузі є державний навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» НАПН України та Національна академія державного управління при Президентові України.

Ситуація, що склалася в Україні з системою освіти дорослих, свідчить про необхідність підготовки керівників вищої ланки управління освітою, здатних до професійної діяльності, яка направлена на створення соціально-прогностичних, організаційних, правових, кадрових, матеріально-фінансових та інших умов, необхідних для оптимального функціонування і розвитку освітньої галузі в цілому та її ланок, включаючи освіту дорослих, реалізації її мети, здійснення переходу в якісно новий стан. Підготовку керівників освіти національного рівня, вищих керівних кадрів сфери освіти, фахівців з розробки та аналізу державної політики в галузі освіти здійснює Національна академія державного управління при Президентові України. З цією метою у 2009 році Національною академією державного управління при Президентові України було запроваджено нову спеціальність за магістерською програмою «Державне управління у сфері освіти». Ця магістерська програма зорієнтована на професійну підготовку висококваліфікованих фахівців для державного управління у сфері освіти, спроможних розробляти, аналізувати й впроваджувати державну освітню політику; ефективно виконувати управлінські функції, сприяти інноваційним процесам в освіті відповідно потребам громадян, держави, суспільним запитам, світовим та європейським стандартам.

Нинішній етап розвитку системи професійної підготовки керівних кадрів освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, яка спрямована на створення цілісної системи безперервної освіти керівних кадрів, на формування наукового стилю мислення, на озброєння керівників різних рівнів управління освітою мобільним інформаційним багажем, формуванням у них здатності приймати рішення у не стандартних ситуаціях.

Знання, компетентності, які керівник освіти отримує під час навчання, мають постійно оновлюватись, розвиватись та збагачуватись. З огляду на спрямованість системи підготовки керівних кадрів освіти та категорії слухачів, що навчаються, важливим є задоволення їх потреб у професійному зростанні. Зазначене стає реальним лише за умови урахування принципів

положень: підготовка керівників сфери освіти – є освітою дорослих; підготовка керівників сфери освіти має розглядатися у рамках безперервної освіти (освіти впродовж життя).

Таким чином, систематична підготовка у вищих навчальних закладах, на курсах підвищення кваліфікації, в системі післядипломної педагогічної освіти та системі підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців сприятиме забезпеченню освіти дорослих компетентними кадрами фахівців-андрагогів і керівників з новим менталітетом, здатних працювати, застосовуючи сучасні методи управління в умовах державно-громадського управління системами освіти. Підсумовуючи слід сказати, що завдання науки і органів управління полягають у тому, щоб спираючись на об'єктивні функції держави, визначити можливості її позитивної взаємодії з освітою держава стосовно освіти дорослих має виконувати такі завдання: встановлювати правові основи і рамки функціонування та розвитку освіти дорослих в Україні; визначити шляхи фінансування та підтримки освіти дорослих; виступити у якості головного замовника й споживача оновлених кадрів; координувати спільну діяльності держави, органів управління освітою та громадських організацій у сфері освіти дорослих; забезпечувати політичну підтримку, яка визначатиме ставлення усього суспільства до проблем освіти дорослих в Україні; виступати основним замовником та ініціатором розробки спеціальних стратегій і національних програм та послідовної державної політики у сфері освіти дорослих.

Література

1. Квятковський Стефан М.Тенденції змін в управлінні освітою у країнах Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://referatu.net.ua/newreferats/27/183164>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Подобед В.И. Актуальные проблемы управления образованием взрослых // Человек и образование. – 2008. – № 1 (14). – С. 11-19.
4. Стратегія державної кадрової політики на 2011-2020 роки. Указ Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Шестая международная конференция ЮНЕСКО по образованию взрослых / Белен, Бразилия, 1-4 декабря 2009 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/INSTITUTES/UII/confinteia/pdf/working_documents/confinteavi_annotated_agenda_ru.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Протасова Наталья Георгиевна – доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой управления образования Национальной академии государственного управления при президенте Украины

E-mail: nadu_osvita@ukr.net

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ ВЗРОСЛЫХ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье раскрыто значение образования взрослых для современного общественно-экономического и культурного развития Украины. Определены проблемы образования взрослых, и управления и в контексте образования в течение жизни, задачи и функции органов управления образованием по развитию образования взрослых в Украине.

Ключевые слова: национальная система образования; образование взрослых, управление образованием, управление образованием взрослых; функции управления образованием взрослых.

Protasova Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Education Management Department of the National Academy of State Management of President of Ukraine

PROBLEMS OF THE THEORY AND PRACTICE OF ADULT EDUCATION MANAGEMENT IN UKRAINE

Summary. In the article the value of adult education for modern public, economic and cultural development of Ukraine defined. Problems of adult education and it's management are considered by in the context of lifelong learning. Considerable expansion of participation of adults in various forms of education, training and retraining causes the need for comprehensive study of a problem of organization, management and efficiency of adult education.

It is proved that the solution of the actual tasks facing today adult education is impossible without accurate and professional functioning of public administration bodies responsible for education at the central, regional and local levels, without adjustment of constructive cooperation of representatives of various public institutions and public organizations. For creation in society of conscientious responsible attitude to the problems of adult education management the new conceptual vision of it, investigation of scientifically reasonable and practically implementable solutions of managerial problems is required. More detailed characteristic of such actual problems of educational management in Ukraine is presented in the article: standard and legal support of adult education; decentralization of adult education management, increase of a role of the general public in management of adult education and development of the public management of this educational sector; staffing of adult education management.

It is defined: that today there is an urgent need in development and

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 7, 2013

adoption of the Law of Ukraine «About Education of Adults»; decentralization promotes democratization in field of educational management and is an initial and obligatory step on a transitional way to the public management in education; adult education demands specially prepared personnel both in the field of adult education, and in the field of educational management. It becomes real only in case, if two basic provisions will be considered: training of the managers in field of education - is an adult education; training of managers in the field of education has to be considered in framework of continuing education (lifelong learning). Core functions of adult education management in Ukraine and tasks of public administration bodies for development of adult education in Ukraine are also defined in the article.

Keywords: *national educational system; adult education, educational management, adult education management; functions of adult education management.*

УДК 159.923:030:316.454.52

Семенов Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: olenasemenog@gmail.com

РОЛЬ І МІСЦЕ СЛОВНИКА У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ДОСЛІДНИКА

Змістовність, точність, логічність, правильність, стислість викладу думок, доказовість, коректність і доречність уживання термінів, чистота і стилістична вправність – комунікативні атрибути майстерного мовлення дослідника. Змістовність передбачає вичерпне розкриття думки висловлювання, дотримання логічної послідовності, доречності і аргументованості. Правильність мовлення окреслює відповідність нормам сучасної української літературної мови. Про багатство мовлення свідчить багатогранна мовна картина світу дослідника, його активне послуговування мовними одиницями різних структурних рівнів. Стилiстична вправність забезпечує відповідність специфіці того чи іншого функціонального стилю, типу мовлення, на чистоту мовлення вказує правильна нормативна вимова, відсутність у мовленні позалітературних компонентів, просторічних або професійних жаргонізмів, канцеляризмів, слів-паразитів, невиправданих повторів.

Оволодіти цими комунікативними атрибутами майстерного мовлення і системно опанувати мову значною мірою допомагає